

STRATEGISKT
KULTURARVSPROGRAM
för Västernorrland 2021-2024

INNEHÅLL

Förord	3
Kapitel 1	
Kulturarv i Västernorrland	4
Kapitel 2	
En vision för Västernorrland.....	7
Mål 1	9
Mål 2	10
Mål 3	11
Mål 4	12
Kapitel 3	
Västernorrlandsmodellen.....	13
Kapitel 4	
Att följa upp och värdera programmet.....	16

FÖRORD

Vårt gemensamma kulturarv ska värnas och förvaltas. Det är en viktig del av vår gemensamma historia och genom att ha och få kunskap om den förstår vi bättre vår samtid och rustar oss bättre för framtiden. När vi i år 2021 firar Sverige 100 år som demokrati ser vi dessa samband liksom kulturarvets potential för demokrati men också hållbar utveckling i vårt län. Något som i sin tur inte bara är nödvändigt, utan skapar också tillväxt och goda livsmiljöer för oss som bor här.

Tillgänglighet, delaktighet och engagemang är nyckelord för att i Västernorrland ta oss an framtiden. Vi har en lång tradition av samarbete och samverkan i kulturarvsarbetet. Regionen, Länsstyrelsen, Länsmuseet, kyrkan, hembygdsrörelsen, bildningsorganisationerna och många, många fler är engagerade i det arbetet. Med detta dokument med en gemensam vision, gemensamma mål och dialog samlas vi för att utveckla vårt regionala sammanhållna kulturarvsarbete.

Vi känner stolthet över det arbete som hittills gjorts när nu det sjätte programmet, Strategiskt kulturarvsprogram för Västernorrland 2021-2024 presenteras. Vi hoppas och tror att den skall inspirera och vägleda i vårt fortsatta gemensamma arbete.

Glenn Nordlund
Regionstyrelsens ordförande

Berit Högman
Landshövding

1

Kulturarv i Västernorrland

Strategiskt kulturarvsprogram för Västernorrland 2021-2024 är Region Västernorrland och Länsstyrelsen Västernorrlands gemensamma syn på och strategi för arbetet med kulturarv och kulturmiljö. Kulturarvsprogrammets målgrupp är alla som är verksamma inom kulturarvssektorn i länet. Ambitionen är att programmet ska inspirera och vägleda dig som vill använda, utveckla och bevara länets kulturarv. Kulturarvsprogrammet ligger även till grund för regionen och länsstyrelsens egen verksamhet inom området och fungerar som ett arbetsverktyg för handläggare vid anslags- och stödgivning, samt utveckling av egna sakområden. Programmets vision och målsättningar tar sin utgångspunkt i den nationella kulturarvspolitiken och de nationella kulturmiljömålen. Den regionala utvecklingsstrategin tillsammans med den regionala kulturplanen ligger till grund för programmet. Internationellt blickar kulturarvsprogrammet mot målsättningar inom EU samt FN:s globala mål för hållbar utveckling, Agenda 2030. Samverkan och engagemang är vår strategiska utgångspunkt för att uppfylla målen.

Västernorrlands kulturarv är ett fundament för förståelse och meningsskapande för regionens invånare och besökare. Genom en mångfald av berättelser breddas historie-skrivningen och Västernorrlands historia lyfts in i samtiden. Kulturarvsprogrammet ska fungera som utgångspunkt för samverkan och dialog och underlätta för att gemensamt kunna möta samtida och framtida utmaningar.

Syftet med kulturarvsprogrammet är att samla kulturarvsaktörer, som länets kommuner, de mångfasetterade arkiven, museerna och det ideella föreningslivet, i en gemensam vision och målbild för ett dynamiskt Västernorrland i förändring.

Genom sitt geografiska läge i Norden har Västernorrland i tusentals år fungerat som kommunikationsled och kulturell mötesplats som tidvis genomgått omfattande demografiska förändringar. Jorden, skogen och vattnet utgör de naturgivna förutsättningarna för mänsklig aktivitet här. Den tätbebyggda kusten med de större städerna, skärgården, odlingslandskapen, de markerade älvdalarna samt det omfattande skogslandskapet präglar regionen. Dagens infrastruktur, städer och industrier är lokaliserade på samma platser som de allra tidigaste färdvägarna och centrumbildningarna. Dessa förutsättningar har format Västernorrland och ska tas hänsyn till i kulturmiljöarbetet.

År 2017 presenterade regeringen en mer samlad nationell kulturarvspolitik som stämmer väl överens med Västernorrlands ambitioner och etablerade arbetssätt för kulturarv och kulturmiljö. Västernorrland har en lång tradition av att arbeta strategiskt med kulturarvsfrågor i Västernorrlandsmodellen. Den här upplagan av kulturarvsprogrammet, nummer sex i ordningen, presenteras av regionen och länsstyrelsen. I denna upplaga har mål och vision ur det tidigare programmet bedömts vara fortsatt relevanta för regionens utveckling inom fältet.

Kulturarvsprogrammet är ett sektorsprogram som bland annat fördjupar den regionala utvecklingsstrategin och den regionala kulturplanen. Regionen och länsstyrelsen fördelar anslag, projektstöd och bidrag som kan kopplas till kulturarvsprogrammet.

KULTURARV

Kulturarv utgörs av de uttryck, föremål och lämningar, immateriella som materiella, vi människor har skapat och hur vi i dag uppfattar och tolkar dessa. Kulturarv är inte statiskt utan något som ständigt förändras och omformuleras. Varje tid bildar sig en egen uppfattning om vad som är kulturarv och vad det innebär.

KULTURMILJÖ

Den av människan påverkade miljön i större eller mindre skala som exempelvis skogslandskap, fångstmarker, odlingslandskap, stadslandskap, industrilandskap och älvdalar.

KULTURMILJÖARBETE OCH KULTURMILJÖVÅRD

Verksamhet som syftar till att främja kulturmiljöns värden till exempel genom att skydda, vårda, utveckla och sprida kunskap om kulturarv och kulturmiljöer.

2

En vision för Västernorrland

I detta kapitel presenteras kulturarvsprogrammets vision samt fyra mål. Därefter följer fyra avsnitt som fördjupar respektive mål. De understryker den demokratiska värdegrund som hela programmet vilar på samt idén om ett tillgängligt och attraktivt kulturarv. Hållbarhetsperspektivet ska vara centralt i arbetet med kulturarv. Det finns stora möjligheter att bidra till regionens utveckling i linje med hållbarhetsbegreppets tre dimensioner: miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet.

VISION

Kulturarvet är tillgängligt. Det används och utvecklar
Västernorrland. Vi som bor och verkar i regionen
känner gemensamt ansvar för allas kulturarv.

MÅL

1

Kulturarvet är angeläget, fler berättelser främjas och
människors historiska och kulturella medvetenhet stärks.

2

Kulturarvet är tillgängligt för alla och
upplevs som en gemensam kunskapskälla.

3

Kulturarvet är en resurs för hållbar utveckling.

4

Alla samhällssektorer tar ett ökat ansvar för kulturarvet.

MÅL 1

Kulturarvet är angeläget, fler berättelser främjas och människors historiska och kulturella medvetenhet stärks.

Kulturarv är inte statiskt utan något som ständigt förändras och omformuleras. Varje tid bidrar till och bildar sig en uppfattning om vad kulturarv är och vad det innebär. Många människor och berättelser har under historiens gång inte förekommit i historieskrivningen, vilket bidragit till marginalisering och tystnad. Kulturarvet ska vara angeläget för alla. På så vis kan fler berättelser främjas och varierande perspektiv på historien belysas. Klimatet ska vara inkluderande och stimulera ett heterogent historieberättande och historieskrivande. Alla ska kunna uppleva sig trygga i att bidra med berättelser och ta del av kulturarvet, däri ligger ett normkritiskt förfarande. Region Västernorrland och Länsstyrelsen Västernorrland ska arbeta för en ökad delaktighet hos dem som tidigare inte upplevt delaktighet liksom fortsatta satsningar för barn och unga samt de nationella minoriteterna och urfolket samerna.

En starkt historisk och kulturell medvetenhet kan också stärka oss som människor och därmed skapa delaktighet och engagemang samt underlätta för ett vidgat offentligt samtal vilket är ett fundament för demokratins efterlevnad och social hållbarhet. Att kulturarv brukas på ett inkluderande sätt är viktigt i detta sammanhang, inte minst i en tid då främlingsfientliga grupper använder en ensidig och statisk syn på Sveriges historia, kultur och traditioner för att exkludera människor. Det är nödvändigt att samverka och hitta gemensamma projekt och lösningar tillsammans med civilsamhället för dessa ändamål.

Strävan mot mångfasetterade historiska perspektiv ska genomsyra det offentliga värderings- och urvalsarbetet. Endast en mindre andel av alla kända kulturmiljöer vårdas och tillgängliggörs genom olika insatser. Det är därför viktigt att urvalen blir så representativa som möjligt för att kunna förmedla en nyanserad bild av den historia som format Västernorrland. Här har den offentliga kulturmiljövärdens företrädare ett viktigt ansvar att möjliggöra samtida och framtida generationers tillgång till en mångfald av kulturmiljöer.

MÅL 2

Kulturarvet är tillgängligt för alla och upplevs som en gemensam kunskapskälla.

Ett av samhällets mest grundläggande demokratiska värden är att alla oavsett kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder ska ha samma rättigheter. Inom det regionala kulturarvsarbetet ska ledordet vara inkludering samt ett värdigt bemötande av alla. Kulturarv ska användas för att ge historiska perspektiv på dagens samhälle, belysa aktuella frågor och därmed utgöra ett fundament för att skapa mening och förståelse. Regionen och länsstyrelsen ska fortsatt verka för att stärka kulturarv som gemensam kunskapskälla. Här utgör folkbildningen en aktiv aktör tillsammans med kommunerna, studieförbunden, arkiven, biblioteken och civilsamhället.

Den fysiska tillgängligheten till kulturarvsinstitutioner och kulturmiljöer ska fortsatt förbättras och likaså områden som exempelvis språk, information och bemötande ska ses över utifrån ett tillgänghetsperspektiv. Här understryks även regionen och länsstyrelsens eget arbete och vikten av att möta medborgaren på ett inkluderande sätt genom exempelvis språkbruk och läsbarhet, spridning av resultat och analys, tillgång till rapporter samt relevanta och tvärssektoriella kunskapsunderlag.

Att digitalisera ett material innefattar insatser för såväl bevarande som tillgängliggörande. Föremål och berättelser i samlingar och magasin kan på så sätt presenteras för en allmänhet och därmed är det viktigt att också utveckla och anpassa söktjänster och e-tjänster för dessa ändamål. Särskilda insatser för digital delaktighet är en väsentlig del av tillgänglighetsarbetet. Här samspelar kulturarvsprogrammet med den regionala digitala agendan som prioriterar att alla invånare ska öka sin delaktighet i samhället genom att de erbjuds förutsättningar för att höja sin digitala kompetens. Livslångt lärande är en viktig förutsättning för inkludering och delaktighet.

MÅL 3

Kulturarvet är en resurs för hållbar utveckling.

I detta mål vill regionen och länsstyrelsen understryka kulturarvets självklarhet som givande resurs för hållbar regional utveckling. Den regionala utvecklingsstrategin understryker att ett rikt kulturliv är en förutsättning för god livsmiljö. Ett attraktivt kulturarv har betydelse för hälsa, rekreation och välbefinnande för alla som lever i Västernorrland, vilket i sin tur bidrar till meningsfulla upplevelser och delaktighet.

För att kulturarvet ännu bättre ska kunna fungera som en resurs för det kontinuerliga och livslånga lärandet ställs i dag nya krav på tillgänglighet. Ökad innovation, teknisk utveckling och digitala möjligheter har stor betydelse för ett tilltalande och tillgängligt kulturarv. Det är därför viktigt att samverka kring utbildning och forskning där folkbildningen och universiteten är viktiga nav. Tillväxten inom arkivsektorn med storskalig digitalisering, innovation och företagande i länet är också en viktig aspekt i sammanhanget.

Kulturarv med dess berättelser och historier är en resurs för tillväxt, entreprenörskap, nyföretagande, samt för utveckling av intressanta besöksdestinationer, inte minst för ett stärkt lokalsamhälle.

Inom kulturarvsområdet finns en potential i att utveckla samarbeten på internationell nivå och stimulera internationella kulturutbyten med andra regioner. De skilda traditioner och förutsättningar som finns i olika regioner kring arbetet med kulturarv kan på ett värdefullt sätt berika och ge perspektiv på kulturarvsarbetet i Västernorrland.

Kulturarvsprogrammet har bäring på Tillväxtstrategi för Västernorrlands besöksnäring, vilken ska revideras under programperioden. Tillväxtstrategin stärker kulturarvsprogrammets inriktning genom en rad gemensamma utvecklingsområden. I strategin eftersträvas till exempel utveckling av besöksdestinationer och där kan kulturella och kreativa näringarna få stor betydelse. Kulturarv och kulturmiljöer har en given roll och stor potential i den typen av näringsområden.

MÅL 4

Alla samhällssektorer tar ett ökat ansvar för kulturarvet.

Utveckling av hållbara samhällen förutsätter att kulturarv bevaras och tillvaratas för kunskap, bildning och upplevelser, nu och för kommande generationer. För detta ändamål behöver alla samhällssektorer ta sitt ansvar. Kulturarvets frågor är tvärssektoriella och därmed behövs bred samverkan för att underlätta ansvaret. Det är exempelvis viktigt att använda allsidiga kunskapsunderlag för urval och kulturhistorisk värdering och här tar regionen, länsstyrelsen och de regionala kulturarvsinstitutionerna ett ansvar.

Det är viktigt med en utvecklad helhetssyn och kunskapsuppbyggnad kring hur kulturmiljöer påverkas då städer och samhällen utvecklas genom nybyggnationer och upprustningar, men likaså när områden överges. Insatserna behöver stärkas för att förhindra skador på kulturmiljöer inom skogsbruk. Kunskap och strategier behövs för hur kulturmiljöer i odlingslandskap påverkas av ny bebyggelse och förändrat brukande. För att på bästa sätt ta tillvara våra kulturmiljöer krävs ökad kompetens, förbättrad samsyn och samarbete hos berörda aktörer, samt effektivare informationsspridning.

Klimatförändringarna påverkar hela samhället och därmed också kulturarv så som samlingar, arkiv, fornlämningar och byggnader. För kulturarvsaktörer gäller det att verka proaktivt med en utvecklad beredskapsstrategi för de fysiska miljöerna och föremålen och långsiktigt förebygga skador. I Västernorrland väntas ett klimat med högre temperaturer, ökad nederbörd och en ökad risk för extrema väderhändelser. Att i så bred utsträckning som möjligt samordna arbetet att hantera konsekvenserna av klimatförändringarna över myndighetsgränser, privata och offentliga initiativ, samt civilsamhället, är en förutsättning.

Många organisationer och institutioner såväl som civilsamhälle arbetar med det immateriella kulturarvet på olika sätt. Ett ökat ansvar för det immateriella kulturarvet behövs i större utsträckning. Det är viktigt att underlätta för detta exempelvis genom tekniska lösningar och innovation. Ett exempel handlar om det digitala kulturarvet ”born digital”, det vill säga det kulturarv som existerar i redan digital form. Inte att förglömma då exempelvis barn och ungas kulturarv i stor utsträckning existerar på detta sätt. Insamling av det immateriella kulturarvet som exempelvis berättelser, sånger, dans och dialekter kräver också en långsiktig metod för bevarande.

3

Västernorrlands- modellen

Att samverka brett genom gemensamma strategier för kulturarv är en väl utvecklad modell i Västernorrland. Aktivt kulturarvsarbete förutsätter engagemang och delaktighet hos många människor, myndigheter, föreningar, organisationer, institutioner och inom kommunernas breda uppdrag. Alla som bor och verkar i länet bidrar till kulturell mångfald och att kulturarv ständigt förändras och omdefinieras. Denna blandning av offentliga aktörer, näringsliv och civilsamhälle är en tillgång och en nödvändig förutsättning för ett framgångsrikt kulturarvsarbete i regionen. De ideella föreningarna har stor betydelse och folkbildningens, enskilda fastighetsägares och företagares roll ska också betonas. Samverkan inom kulturarvssektorn såväl som tvärsektoriellt samarbete är viktigt ur flera perspektiv. Mest påtaglig är resursfrågan men även kunskaps- och erfarenhetsutbyte är en viktig förutsättning för ett angeläget kulturarvsarbete.

SAMVERKAN OCH ENGAGEMANG SOM STRATEGISK UTGÅNGSPUNKT

Kulturarvsfrågorna är mångfasetterade och tvärssektoriella. För att effektivt få till stånd ett engagerat och angeläget kulturarvsarbete på alla nivåer, så väl lokala som regionala, krävs en bred resursbas. Därför samverkar regionen och länsstyrelsen kring kulturarvsfrågor i gemensamma projekt och satsningar.

Regionen och länsstyrelsen ska tillsammans arbeta strategiskt för målen i kulturarvsprogrammet. Samverkan kring finansiering och gemensamma aktiviteter är viktig. Genom att samla kulturarvsaktörer i länet kring målen, vara delaktiga och uppmuntra projekt, samt bistå med kunskap och information, ges goda förutsättningar för ett önskvärt resultat. Regionen och länsstyrelsen strävar efter ett utökat samarbete mellan kulturarvsområdets många aktörer.

Inom kulturarvssektorn i regionen finns funktionella nätverk och grupperingar. Samarbetet mellan arkiv, bibliotek och museer är starkt och ett gott exempel är samverkansorganet Kulturarv Västernorrland, som drivs av Region Västernorrland, Regionbiblioteket Västernorrland, Västernorrlands museum och Riksarkivet Härnösand. Kulturarv Västernorrland fungerar som arbetsgrupp till ett bredare nätverk som består av företrädare från ett flertal offentliga aktörer som arbetar med kulturarv i länet samt företrädare från exempelvis kommuner, föreningsliv, folkbildning och näringsliv. På så vis har regionens aktörer en samsyn i kulturarvsfrågor som manifesteras inte minst i det regionala kulturarvsprogrammet.

På övergripande nivå finns även Kulturforum Västernorrland – ett nätverk av tjänstepersoner och politiker från samtliga kommuner, Kommunförbundet Västernorrland, region och länsstyrelse, som samverkar kring kulturfrågor sedan ett tiotal år tillbaka. Arbetet att i linje med kultursamverkansmodellen arbeta fram den regionala kulturplanen har även gett upphov till nya arbetsgrupper där företrädare för olika kulturorgan möts. Samverkan är en prioriterad strategi i det regionala kulturarvsarbetet och förhoppningen är att människors engagemang och delaktighet ökar.

Västernorrlands museum är en viktig samverkansaktör för att bevara och förmedla kulturarv i Västernorrland. Dels i rollen som kunskapsbärande institution och pedagogisk resurs för allmänheten, dels med den expertis museet tillhandahåller för kulturarvsfältet i hela länet. Läns museet har en gedigen samling av föremål och byggnader med historisk koppling till länet, samt arbetar strategiskt och regelbundet med att samla in nytt material för att utvidga, bredda och komplettera samlingarna. Museet bistår även regionalt med kompetens och expertis gällande utgrävningar, fynd och byggnader runt om i Västernorrland. På läns museet arbetar Västernorrlands två hemslöjdskonsulenter med slöjdförmedlande verksamhet i hela länet.

Vidare finns ett flertal viktiga aktörer i Västernorrland som har avgörande roller och stora möjligheter för ett dynamiskt kulturarvsklimat, exempelvis kommunerna, arkiven, biblioteken, museerna, däribland arbetslivsmuseer, Skogsstyrelsen, Svenska kyrkan, folkhögskolorna, universitetet och studieförbunden, hembygdsrörelsen, intresseföreningar och det civila samhället samt aktörer för designområdet och det immateriella kulturarvet såsom Scenkonst Västernorrland AB.

En ambition i kulturarvsprogrammet är att stärka den samverkan som redan existerar samt utveckla och hitta nya möjligheter för gemensamma insatser och projekt framöver samt nya former för olika typer av samarbeten. Mötesplatser och dialoger kring saksfrågor kan på ett bra sätt komplettera de övergripande nätverken i Västernorrland. Därför uppmuntrar regionen och länsstyrelsen en utveckling i den riktningen med givande plattformar för kulturarvsfrågor.

4

Att följa upp och värdera programmet

Strategiskt programarbete vilar på lärande. Detta program baseras på de förutsättningar länet har och det arbete och de analyser som tidigare gjorts utifrån tidigare programskrivningar, samt på de olika målsättningar som finns hos olika verksamheter. Kulturarvsprogrammet vilar därför på analys, utvärdering, uppföljningar, samtal, konferenser samt andra inspel. Att kombinera dessa metoder gör en värdering av programets mål och resultat möjlig, där målsättningen är att följa dem ur en rad aspekter, framförallt i avseendena samhällsnytta, nytta för medborgarna och nytta för kulturarvsaktörerna.

Under programperioden ska regionen och länsstyrelsen utvärdera programmet genom uppföljningar som exempelvis medborgarundersökningar för att mäta de boende i länets aktiviteter och upplevelser kopplat till kulturarv. Utvärderingar och mätningar kan även fungera som underlag för att exempelvis bedöma bidraget till hållbar tillväxt. Omvärldsbevakning är viktigt för att ta del av befintlig statistik och utredningar som görs i andra regioner eller på nationell nivå.

Underlag, program och uppföljningar som tillkommer under programperioden ska samlas och tillgängliggöras för att följa arbetet som görs inom ramen för programmet. Programmet och dess ambitioner ska följas upp vid möten med Kulturforum Västernorrland, Kulturarv Västernorrland samt andra grupperingar och genom handläggarträffar eller dialogkonferenser för länsstyrelse och region för att hålla programmet aktuellt. Statistik som inhämtas inom ramen för kultursamverkansmodellen, exempelvis läns museets besöksstatistik, är också viktig i sammanhanget för att mäta resultat.

Region Västernorrland
871 86 Härnösand | Tel: 0611-800 00
www.rvn.se

Länsstyrelsen Västernorrland
871 86 Härnösand Tel: 0611-34 90 00
www.lansstyrelsen.se/vasternorrland